

Proloog

Niemand weet precies wanneer de ontluistering begon, wanneer de samenhang die de Amerikanen in een veilige, soms verstikkende greep hield barstjes begon te vertonen. Zoals elke grote verandering begon ze op talloze manieren talloze keren opnieuw, en op een gegeven moment ging het land – telkens hetzelfde land – een grens over en veranderde het onherroepelijk.

Was je rond 1960 of daarna geboren, dan verkeerde je je hele volwassen leven in de verwarring die het gevolg was van de ontluistering. In het uitgestrekte, zichtbare landschap zag je bouwsels van ver voor je geboorte als zoutpilaren in elkaar zakken: de boerderijen in de Piedmont in Carolina, de staalfabrieken in Mahoning Valley, nieuwbouwwijken in Florida, scholen in Californië. Ook andere dingen, moeilijker te zien maar voor de alledaagse orde niet minder belangrijk, veranderden onherkenbaar: de praktijken en de methoden in de fractiekamers in Washington, de taboes op de handelsvloer in New York, de normen en waarden waar dan ook. Toen de normen waarop het nut van de oude instituties was gebaseerd begonnen te vervagen en de leiders hun post verlieten, betekende dat het einde van de republiek van Roosevelt, die bijna een halve eeuw alles had bepaald. De leegte werd opgevuld door de gebruikelijke macht in het Amerikaanse leven: het grote geld.

De ontluistering is niets nieuws. Er doet zich ongeveer eens in twee generaties een ontluistering voor: de hemelse republiek van de grondleggers van Amerika die verzandde in een rumoerige markt vol ruziënde facties, de oorlog die de Verenigde Staten verdeelde en er een eenheid van maakte, de beurskrach die het Amerikaanse bedrijfsleven verwoestte en ruim baan gaf aan een democratie van bureaucraten en van de man in de straat. Elk verval bracht vernieuwing, bij elke implosie kwam energie vrij, uit elk verband dat losraakte ontstond nieuwe samenhang.

De ontluistering zorgt voor vrijheid, meer dan de wereld ooit vergund is geweest en voor meer volken dan ooit tevoren: de vrijheid om weg te gaan,

de vrijheid om terug te keren, de vrijheid om je levensverhaal te veranderen, te leren, aangenomen te worden, ontslagen te worden, high te worden, te trouwen, te scheiden, failliet te gaan, opnieuw te beginnen, een bedrijf te starten, van twee walletjes te eten, de grenzen op te zoeken, de puinhopen achter je te laten, succes te hebben op een manier die je stoutste dromen overtreft en erover op te scheppen, faliekant te mislukken en het opnieuw te proberen. Maar behalve vrijheid scheidt de ontluistering ook illusies, want al dat streven is zo kwetsbaar als ideeën die stuklopen op de omstandigheden. Winnen en verliezen zijn door en door Amerikaans, en dankzij de ontluistering winnen winnaars meer dan ooit, drijven ze weg als opgeblazen luchtschepen, terwijl de verliezers nog een lange weg hebben te gaan voor ze de bodem bereiken, wat soms nooit gebeurt.

Met zoveel vrijheid ben je op jezelf aangewezen. Meer dan ooit wonen Amerikanen op zichzelf, maar zelfs een gezin kan een geïsoleerd bestaan leiden, ternauwernood in de luwte van een reusachtige legerbasis weten te overleven zonder dat ook maar iemand er een hand naar uitsteekt. Een spiksplinternieuwe gemeenschap kan van de ene op de andere dag kilometers ver weg van alles ontstaan en even snel weer verdwijnen. Een oude stad kan de industriële kurk waarop hij drijft en twee derde van zijn inwoners verliezen, terwijl de belangrijkste steunpilaren – kerken, het gemeentebestuur, bedrijven, liefdadigheidsinstellingen, vakbonden – bijna geruisloos omvallen, als een flatgebouw in een orkaan.

Alleen, in een landschap zonder solide gebouwen en instituties, moeten Amerikanen hun toekomst zien uit te dokteren, hun eigen succes- of overlevingsverhaal scheppen. Een jongetje uit North Carolina houdt een Bijbel in het zonlicht omhoog en groeit op met een visioen van de wederopstanding van het platteland. Een jongeman vertrekt naar Washington en vraagt zich de rest van zijn loopbaan af wat hem daartoe dreef. Een meisje uit Ohio moet zich staande zien te houden terwijl alles om haar heen ten onder gaat, tot ze op middelbare leeftijd eindelijk de kans grijpt meer te doen dan louter overleven.

Terwijl deze onbekende Amerikanen in de tijd van de ontluistering hun weg zoeken passeren ze nieuwe monumenten waar ooit oude instituties stonden: uitvergroete levens van beroemde landgenoten, beroemdheden die almaar hoger stijgen terwijl andere dingen langzaam vervagen. Soms nemen deze iconen de plaats in van huisgoden en bieden ze zich aan als antwoord op de vraag hoe je een goed of beter leven kunt leiden.

Tijdens de ontluistering verandert alles en blijft niets hetzelfde, behalve de stemmen: Amerikaanse stemmen, open, sentimenteel, boos, nuch-

PROLOOG

ter, vervormd door geleende ideeën, God, tv en het vaag herinnerde verleden. Ze vertellen een mop boven het lawaai van de lopende band uit, klagen achter neergelaten rolgordijnen die de wereld buiten moeten sluiten, tieren in een bomvol park of een lege kamer over rechtvaardigheid, sluiten een deal aan de telefoon of mijmeren 's avonds laat hardop op een veranda terwijl in het donker vrachtwagens voorbijrazen.

DEEL I

1978

Ik wil vanavond een hartig woordje met u wisselen over ons belangrijkste binnenlandse probleem. Dat probleem heet inflatie. ... *twenty-twenty-four hours to go/ I wanna be sedated* ... We staan voor een periode van nationale bezuinigingen. Moeilijke keuzes zijn noodzakelijk als we nog ernstiger gevolgen willen vermijden. Ik ben van plan die moeilijke keuzes te maken. ... *nothin to do nowhere to go-o-o/ I wanna be sedated* ... Zeven jaar school naar z'n mallemoer. Ik kan net zo goed in het leger gaan ... **ZWARE NEDERLAAG CARTER CONSUMENTENRECHT** ... Ik weet niet of de mensen uit Mahoning Valley zich realiseren dat sluiting van de fabrieken van Sheet and Tube in Youngstown niet alleen de metaalarbeiders en hun gezinnen raakt, maar de hele gemeenschap. ... **DE BEKORING VAN ONZE TALLOZE CULTUSSEN** ... De communeleden, van wie de meesten boven de vijftig, leefden op een schamel dieet van rijst en bonen. Ze bewerkten de akkers van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, terwijl Jones hen via een luidsprekersysteem met donderpreken bestookte. ... Welke man kan het zich veroorloven te betalen voor alles wat een vrouw doet die kookt en zijn minnares, verpleegster en oppas is? Daarom vind ik dat vrouwen gelijke rechten moeten krijgen. ... **Helaas smaken de meeste sigaretten met weinig teer nergens naar. Toen probeerde ik Vantage. Vantage heeft de smaak waar ik van hou. En het lage teergehalte dat ik zoek.** ... **FILIBUSTER DOODSTEEK VERENIGINGSRECHT VAKBONDEN** ... De leiders van de handels-, de industriële en de bankensector van de Verenigde Staten hebben het kwetsbare, ongeschreven verdrag dat in de afgelopen periode van groei en vooruitgang gold opgezegd en afgedankt. ... **LIEFDESBRIEVEN ELVIS Fans storten hun hart uit. Nu met superkleurespecial: de dag waarop Elvis' huis een heiligdom werd** ... Geluidsoverlast in een New Yorkse achterbuurt! Links en rechts worden mensen beroofd, worden kinderen door ratten gebeten, rukken junkies leidingen uit verloederende gebouwen – en de EPA maakt zich druk over geluidsoverlast! Diezelfde lui van de EPA gaan 's avonds natuurlijk naar huis om kalm toe te kijken terwijl hun kinderen hun huiswerk maken bij het gebonk, het gejjengel... **CALIFORNIË STEM T VOOR PLAN VERMINDERING ONROERENDGOEDBELASTING MET \$7 MLD.** 'Districtsambtenaren kunnen de pot op,' zei iemand die een stembureau in een buitenwijk van Los Angeles verliet.

Dean Price

Rond de millenniumwisseling, toen hij eind dertig was, had Dean Price een droom. Hij liep naar het huis van zijn predikant over een verharde weg, die overging in een onverharde weg, en die in nog een onverharde weg, met sporen van een boerenkar die hem had blootgelegd, waar gras tussen stond dat tot je borst kwam, alsof er lang geleden iemand overheen was gegaan. Dean volgde een van de sporen met zijn armen wijd en voelde het gras er aan weerszijden tegenaan komen. Toen hoorde hij een stem vanbinnen, als een gedachte: 'Ik wil dat je naar huis gaat, je trekker haalt, hiernaar terugkeert en deze weg maait, zodat anderen hem kunnen volgen naar waar hij ooit heen leidde. Je zult anderen de weg wijzen. Maar hij zal opnieuw vrij moeten worden gemaakt.' Dean werd huilend wakker. Zijn hele leven had hij zich afgevraagd waartoe hij op aarde was, had hij als een stuurloos schip rondgedreven. Hij wist niet wat de droom betekende, maar geloofde dat die zijn roeping bevatte, zijn lotsbestemming.

In die tijd was Dean net in een supermarkt gaan werken, wat helemaal geen roeping bleek. Het zou nog eens vijf jaar duren voor hij er een zou vinden. Hij had een lichte huid met sproeten, zwart haar en donkere ogen die zich vernauwden als hij glimlachte of zijn hoge gegiechel liet horen. Hij had de teint van zijn vader en het knappe uiterlijk van zijn moeder. Hij pruimde sinds zijn twaalfde Levi-Garrett-tabak en sprak met de zachte indringendheid van een gedreven zendeling die altijd een plattelandjongen zal blijven. Hij was vriendelijk, respectvol en had iets verfijnds, waardoor de mannen die in de plaatselijke Moose Lodge wodka uit plastic bekertjes dronken zich afvroegen of hij wel een echte *redneck* was. Al van jongs af aan was zijn favoriete Bijbelvers Mattheüs 7:7: 'Vraag en er zal je gegeven worden, zoek en je zult vinden, klop en er zal voor je worden opengedaan.' Zijn hele leven had hij naar onafhankelijkheid gestreefd, vooral financiële onafhankelijkheid. Zijn grootste angst, die hem zijn hele leven achtervolgde, was dat hij

arm zou worden en zou mislukken. Wat hem vanzelf was komen aanwaaien.

Zijn grootouders van beide zijden waren tabaksboeren en hun grootouders ook, én die van hen, helemaal terug tot in de achttiende eeuw, en allemaal op dezelfde paar vierkante kilometer van Rockingham County in North Carolina. Ze hadden Schots-Ierse namen die gemakkelijk op een grafsteen passen: Price, Neal, Hall. En ze waren allemaal arm. ‘Alsof ik een pad uitsleet wanneer ik naar de beek liep doordat ik elke dag dezelfde weg nam,’ zei Dean. ‘Zo zijn de wegen in dit land ontstaan. Dege-
nen die de paden maakten volgden diersporen. Ligt een pad er eenmaal, dan kost het ongelofelijk veel moeite en energie om een andere route te nemen. Want je komt vast te zitten in dat patroon, dat van generatie op generatie op generatie wordt doorgegeven.’

Toen Dean nog een jongen was stond de tabak van hek tot hek. Van april tot oktober kon je hem in heel Rockingham County ruiken. Dean groeide op in Madison, vanuit Greensboro veertig minuten rijden vanaf Route 220. Hoewel de familie Price in de stad woonde speelde Deans echte leven zich af op de tabaksplantage van zijn grootvader Norfleet Price. Norfleet was aan zijn naam gekomen doordat zijn vader, Deans overgrootvader, met een wagen met twee paarden een lading tabak naar Winston-Salem had gereden, waar een man die naar die naam luisterde hem een uitstekende prijs had betaald. Deans vader was op het familie-erf geboren in een keet van gepotdekselde planken met een veranda ervoor, die aan de rand van een open plek tussen hardhouten bomen stond. Anderhalve meter verderop stond de tabaksschuur, een door Norfleet met niet meer dan een bijl gebouwde eest van eikenstammen, die met zwaluwstaartverbindingen aan elkaar waren bevestigd. Als jongen smeekte Dean aan het einde van de zomer, wanneer de kleurige tabaksbladeren werden geselecteerd en in de schuur met warme buizen werden gedroogd om ze te conserveren, of hij er met zijn grootvader mocht slapen. Dan werd hij om de twee uur gewekt om te controleren of de bladeren niet ten prooi waren gevallen aan de vlammen van het olievuur. Selecteren was slopend werk, maar hij hield van de geur van tabak, van de grote, vergelende bladeren die op hun ruim 1 meter lange stelen zwaar werden als leer, van het zwart worden van zijn handen door de kleverige teer die bij het plukken vrijkwam, van het ritme waarmee de bladeren met een lus over dwarsbalken werden geschoven en als bundels gedroogde bot aan de staken tussen de dakspanten werden gehangen, van de saamhorigheid van de familie. De familie Price voorzag in haar eigen vlees, verbouwde haar eigen groenten

en kreeg karnemelk van een vrouw verderop, die een melkkoe had. De school begon later wanneer de oogst laat was. Aan het begin van de herfst kwamen de veilingpakhuizen in Madison tot leven dankzij het oogstfeest en de fanfareoptochten, wanneer de families vierden dat ze hun geld voor het komende jaar binnen hadden, een aanloop naar de feestdagen. Dean dacht dat hij later tabaksboer zou worden en zijn kinderen op dezelfde manier zou opvoeden.

Deans beste vriend was zijn grootvader. Norfleet Price hakte nog hout in de herfst waarin hij op zijn achtennegentigste stierf, in 2001. Kort daarvoor had Dean hem in het verzorgingstehuis opgezocht en hem vastgesnoerd in een rolstoel aangetroffen. ‘Jongen, heb je je zakmes bij je?’ vroeg zijn grootvader.

‘Opa, dat kan ik niet maken.’

Norfleet wilde uit de rolstoel losgesneden worden. Hij hield het nog geen anderhalve maand in het tehuis uit. Hij werd begraven in het familiegraf, op een kleine verhoging in de akkers van rode klei. Norfleet had altijd twee of drie baantjes gehad om uit de buurt van zijn vrouw te blijven, maar haar naam, Ruth, was rechts naast die van hem in de steen gebeiteld, in afwachting van het lichaam en de overlijdensdatum.

Deans vader had de mogelijkheid de vloek van het armoededenken van de familie te doorbreken. Harold Dean Price, kortweg Pete, was pienter en dol op lezen. Drie lege pagina’s achter in zijn Merriam-Webster-woordenboek stonden vol handgeschreven definities van woorden als ‘obtuse’, ‘obviate’, ‘transpontine’, ‘miscegenation’, ‘simulacrum’ en ‘pejorative’. Hij had een vlotte babbler, was steil doopsgezind en een verstokte racist. Dean bezocht een keer het burgerrechtenmuseum in het oude Woolworth’s-gebouw in het centrum van Greensboro, waar in 1960 in de lunchhoek de eerste sit-ins waren gehouden. Er hing een uitvergroete foto van de vier zwarte studenten van A&T in North Carolina die strak werden aangekeken terwijl ze op straat langs een groep blanke jongeren liepen, heethoofden met de handen in de zakken, T-shirts en omgeslagen spijkerbroeken aan, naar achteren gekamd haar met gel erin en sigaretten die uit boze monden hingen. Deans vader was een van hen. Hij had een hekel aan de onrust stokkende burgerrechtenbeweging, hoewel hij anders dacht over Charlie en Adele Smith, de zwarte pachtboeren op het land van de familie Price die altijd op hem hadden gepast wanneer Deans oma in de fabriek werkte. Ze waren aardig, maakten de hele tijd grappen en kenden hun plaats.

Pete Price leerde Barbara Neal kennen in een plaatselijke danszaal en

trouwde met haar in 1961, het jaar waarin hij afstudeerde aan het Western Carolina College, de eerste in zijn familie die het zover had geschopt. Harold Dean Price II werd geboren in 1963, gevolgd door drie zusjes. Het gezin verhuisde naar een klein bakstenen huis in Madison, om de hoek van het tabakspakhuis van Sharp and Smith. Madison en buurgemeente Mayodan waren textielsteden, en in de jaren zestig en zeventig hadden de fabrieken werk voor iedere schoolverlater die ernaar op zoek was. Had je gestudeerd, dan had je het voor het uitkiezen. De bakstenen winkelpuien in de hoofdstraat – apotheken, herenmodezaken, meubelwinkels en lunchrooms – zaten vol winkelpubliek, vooral tijdens de uitverkoop van de textielmagazijnen. ‘Het is ons land waarschijnlijk nooit zo goed gegaan als in die tijd,’ zei Dean. ‘Ze hadden goedkope energie, er zat olie in de grond, ze hadden fabrieken op het platteland rondom, ze hadden geen werkschuwe lui, ze wisten wat werken was. Er viel geld te verdienen.’

Deans vader ging aan de slag bij de grote nylonfabriek van DuPont in Martinsville, net over de grens met Virginia. Eind jaren zestig viel hij voor een oplichter genaamd Glenn W. Turner, de half analfabete zoon van een deelpachter uit South Carolina die glimmende driedelige pakken en kalfleren laarzen droeg en als gevolg van een hazenlip een neuzig spraakgebrek had. In 1967 begon Turner een bedrijf, Koscot Interplanetary, dat voor vijfduizend dollar per stuk het distributierecht van cosmetica verkocht met het vooruitzicht op een bonus voor iedere franchisenemer die een nieuwe distributeur wist te strikken. Glenn W. Turner haalde zijn volgelingen bovendien over een zwarte attachékoffer vol door hem ingesproken, inspirerende cassettebandjes te kopen, getiteld *Dare to Be Great* (‘Durf groot te zijn’), met voor eveneens een bedrag tot wel vijfduizend dollar een soortgelijk idee van rijk worden, namelijk door de rechten te verkopen om het programma te mogen verkopen. De familie Price kocht een distributeurschap en organiseerde thuis in Madison enerverenende *Dare to Be Great*-bijeenkomsten; een projector vertoonde een film met Turners levensverhaal – van krantenjongen tot miljonair – waarna de kandidaten uitspraken van Turner moesten nazeggen als dat je op je tenen moest staan om naar de sterren te reiken. In 1971 had *Dare to Be Great* opgang gemaakt in arbeiderswijken in het hele land en verscheen er een profiel van Turner in het tijdschrift *Life*. Daarna werd er een onderzoek naar hem gelast omdat hij een piramidespel zou hebben opgezet en belandde hij uiteindelijk voor vijf jaar in de gevangenis, terwijl de familie Price haar geld kwijt was.

Aan het begin van de jaren zeventig kreeg Pete Price een baan als opzichter in de Duke Energy-elektriciteitscentrale in Belews Creek. Daarna werd hij adjunct-directeur bij Gem-Dandy in Madison, dat modeaccessoires voor heren maakte, zoals sokophouders. Weer later werd hij voorman in de Pine Hall-steenfabriek, bij de rivier de Dan nabij Mayodan. Maar elke keer werd hij ontslagen door een chef die hij minder intelligent vond dan hijzelf of nam hij ontslag, wat meer voor de hand lag. Ontslag nemen werd een gewoonte. ‘Het is net een vouw in je broek,’ zei Dean. ‘Zit die er eenmaal in, dan krijg je hem er bijna onmogelijk weer uit. Zo was het bij hem met mislukken; je kreeg het er niet uit. Zo dacht hij, het was zijn tweede natuur, hij leefde ernaar.’ De vouw was ontstaan op de tabaksplantage van de familie, waar Deans vader een stuk land toegewezen had gekregen dat als nadeel had dat het niet aan een weg lag. Deans ooms hadden het er als tabaksboer uiteindelijk veel beter vanaf gebracht. Pete leed er ook onder dat hij klein was – 1 meter 70 – en het hielp evenmin dat hij al op jonge leeftijd kaal was geworden. Maar de grootste mislukking zat hem in het werk dat hem het meest na aan het hart lag.

Tientallen jaren later had Dean een zwart-witfoto in een lijstje op de schoorsteenmantel staan. Een jongen met een bol recht boven zijn ogen afgeknipt, zwart, glanzend haar en een te klein donker pak met smalle pijpen, kneep zijn ogen tegen het zonlicht toe en drukte met beide armen een Bijbel tegen zijn borst, alsof hij die wil beschermen. Naast hem stond een meisje in een jurk met een kanten kraag. Het was 6 april 1971. Dean zou een paar weken later acht worden, en hij stond op het punt zijn leven aan Jezus te wijden om gered te worden. In de jaren zeventig was Deans vader voorganger geweest in een reeks kerken in kleine stadjes. In elke kerk leidden zijn dogmatisme en zijn starre opvattingen tot onenigheid in de gemeente. Elke keer stemden de parochieleden of ze hem als predikant wilden handhaven. Soms schaarden ze zich achter hem, soms keerden ze zich tegen hem, maar altijd ging hij ten slotte weg (want hij werd rusteloos, wilde een Jerry Falwell worden, een kerk met duizenden leden leiden), met spijtgevoelens bij alle partijen. Op het laatst werd het moeilijk nog een kerk te vinden. Hij ging naar een nieuwe stad en mocht bij wijze van proef een preek houden, altijd vol hel en verdoemenis, met als enige resultaat dat hij werd afgewezen. Er was één kerk in het bijzonder, de Davidson Memorial Baptist Church in het district Cleveland, waar hij zijn zinnen op had gezet. Toen hij daar de kansel niet haalde zou hij de klap nooit helemaal te boven komen.

Zijn ambitie en zijn leeslust had Dean van zijn vader. Hij las binnen de